

Studia Generalia 2009

TAITEIDEN KOHTAAMINEN

Helsingin yliopisto 26.2.2009, Porthania (Yliopistonkatu 3), klo 17.00–19.00

TAITEIDENVÄLISYYS

Akateemikko Ralf Långbacka

Oopperan elementit – synteesi vai ristiriita?

Ooppera – syntynyt 1500-luvun loppupuolella bastardina, yrityksenä herättää uuteen eloon Kreikan antiikin teatteri - on koko elinaikanaan toiminut yhden peruskysymyksen vallassa: mikä on musiikin suhde muiden taidelajeihin, jotka esiintyvät oopperassa? Nämä taidelajit ovat: kirjallisuus (teksti), visuaaliset taiteet, niiden joukossa myös arkkitehtuuri, ja myöhemmässä vaiheessa myös valo- ja äänitaide. Mikä on sen suhde teatteriin - sehän on teatteria, vai onko? – mutta mitkä teatterin ilmaisukeinot ovat oopperassa käyttökelpoisia, ja miten? Alun perin teksti oli pääasia – musiikki sen palvelija, mutta kehitys johti oopperaa jo sen ensimmäisellä vuosisadalla (1600-luku) selvästi musiikin puolelle, varsinkin laulutaiteen kehittyessä suuntaan, jossa verbaalinen vastaanotto – kolo-ratuurin ja tekstin toistamisen kautta – oli lähes mahdotonta. Oopperasta tuli myös hyvin nopeasti teatterin visuaalisen ilmaisun kehittäjä ja teatteriarkkitehtuurin eräs tärkeä muotoilija. Muutamat pääkysymykset ovat säilyneet meidän päiviimme saakka.

Ovatko oopperassa musiikki ja teatteri samanarvoisia? Vai onko teatteri palvelija, joka saa väistää musiikin edessä? Merkille pantava on että lähes kaikki yritykset oopperataiteen kehittämiseen ovat olleet yrityksiä vahvistaa sen teatteriarvoa ja korostaa synteesiä – Gluckin ”reformiooppera” 1700-luvulla, Mozartin yritykset irrottaa se tradition ja italian hegemonian kahleista, Verdin pyrkimys realistisempaan suuntaan ja Wagnerin ”Gesamtkunstwerk”. Tekstin ja libreton merkitys on joskus kyseenalaistettu, silti on todettava että libretto toimii musiikille lähtökohtana, ja suuri osa parhaista oopperoista perustuu suurten näytelmäkirjailijoiden teksteihin.

Oopperan uskottavuus teatterina on myös kiistelty, samoin oopperalaulun ja näyttelemisen yhteensovittaminen. Viime aikoina on ohjaajien tulkintavimma herättänyt vastalauseita, mutta myös hyväksyntää – oopperoiden tapahtumat siirretään alkuperäistekstistä poikkeaviin aikakausiin ja miljöisiin Oopperaohjaajasta on tullut ”auteur” joka itse luo kehykset ja tulkinnan, yleensä kuitenkin musiikkiin koskematta.

Esitelmän eräänä lähtökohtana on lause että jos ooppera musiikkina olisi ollut yhtä keho kuin se on ollut teatterina, se olisi aikoja sitten lakannut olemasta.

Suora lähetys ja videotallenteet internetissä, osoitteessa <http://video.helsinki.fi/studia/>.
Luentojen lyhennelmät ja luentosarjan ohjelma löytyy osoitteesta www.helsinki.fi/vst.
Luentosarjan luennot julkaistaan kirjana Vapaan sivistystyön toimikunnan julkaisusarjassa.
Tilaukset: (09) 191 58063 (toimisto), vst@helsinki.fi tai www.sivuilla www.helsinki.fi/vst.